

नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी प्रकल्प टप्पा-२ अंतर्गत "सेंट्रल बँक डिजिटल चलन (P-CBDC)" अंतर्गत अनुदान अदायगी कार्यपद्धतीबाबत.

- नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी प्रकल्प टप्पा-२ अंतर्गत वैयक्तिक लाभार्थ्यांना विविध हवामान अनुकूल तंत्रज्ञान अवलंब करणेसाठी अर्थसहाय्य दिले जाणार आहे.
- सदरील अनुदान वितरण करण्यासाठी प्रचलित Back- Ended Subsidy पद्धती अवलंबली जात आहे, ज्यामध्ये शेतकऱ्याने अगोदर स्वखर्चाने निवडलेल्या प्रकल्प घटकाची मार्गदर्शक सूचनांनुसार अंमलबजावणी करून काम पूर्ण केले तर लाभार्थी शेतकऱ्याला नियमानुसार अनुदान वितरीत करण्यात येत होते. मात्र ज्या शेतकऱ्यांची अशी भांडवलाची रक्कम सुरुवातीला उभी करण्याची क्षमता नसेल, ते प्रकल्प घटकांची पूर्तता करण्यास असमर्थता दर्शवित असल्याचे निदर्शनास आले आहे. यावर पर्याय म्हणून प्रकल्प टप्पा-२ अंतर्गत प्रायोगिक तत्वावर **नाशिक, नागपूर, चंद्रपूर** या जिल्ह्यांमधील प्रकल्प गावांमधील **अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीमधील** शेतकऱ्यांना **"ठिबक सिंचन"** या घटकासाठी भारतीय रिझर्व बँकेच्या CBDC चलन कार्यपद्धतीचा अवलंब करून पंजाब नॅशनल बँकेच्या माध्यमातून Front-Ended Subsidy उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.
- "सेंट्रल बँक डिजिटल चलन" (CBDC) हे भारतीय रिझर्व बँकेद्वारे वितरीत केलेले डिजिटल चलन आहे, जे भौतिक नोटा आणि नाण्यांप्रमाणेच कार्य करते आणि ते डिजिटल स्वरूपातच उपलब्ध आहे. या डिजिटल चलनावर भारतीय रिझर्व बँकेचे नियंत्रण आहे.
- प्रकल्पांतर्गत ठिबक सिंचन या घटकासाठी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना व क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांच्या जबाबदाऱ्या पूर्वी प्रमाणेच राहतील. यामध्ये कोणताही बदल असणार नाही.

P-CBDC अंतर्गत अनुदान अदायगी कार्यपद्धती (Process Flow) पुढीलप्रमाणे राहिल -

१) नाशिक, नागपूर आणि चंद्रपूर या जिल्ह्यांतील अनुसूचित जाती आणि जमातीमधील शेतकरी अनुदानासाठी प्रकल्पाच्या डीबीटी पोर्टलद्वारे ठिबक सिंचन या घटकासाठी अर्ज करेल.

२) डीबीटी पोर्टलवर अर्ज केल्यावर शेतकऱ्याला दोन पर्याय उपलब्ध होतील.

अ) पारंपारिक अनुदान वितरण पद्धती (पूर्णतः स्वनिधी) (Back-Ended subsidy)

आ) P-CBDC द्वारे अनुदान वितरण पद्धती

इच्छुक शेतकऱ्याने P-CBDC हा पर्याय निवडावा.

३) P-CBDC वापरासाठी शेतकऱ्याकडे स्मार्ट फोन असलेला मोबाईल क्रमांक असणे अनिवार्य आहे. त्यानुषंगाने शेतकऱ्याने अर्ज करण्यापूर्वी आपल्या प्रोफाईल मध्ये दर्शविलेल्या मोबाईल क्रमांकावरती स्मार्ट फोन असल्याची खात्री करावी. अन्यथा सदरील मोबाईल क्रमांक बदलण्यात यावा.

४) P-CBDC साठी एका अर्जदाराने वापरलेला मोबाईल क्रमांक पुन्हा दुसऱ्या अर्जदारास वापरता येणार नाही.

५) P-CBDC चा पर्याय निवडलेल्या शेतकऱ्याने अर्ज केल्यानंतर Google play store वरून PNB Digital Rupee App डाऊनलोड करावे व प्रकल्पाच्या डीबीटी प्रणालीवर अर्ज करताना वापरलेल्या मोबाईल क्रमांकाद्वारे नोंदणी करून घ्यावी. त्यासाठी शेतकऱ्याने पंजाब नॅशनल बँकेत स्वतंत्र खाते काढण्याची आवश्यकता नाही.

६) प्रकल्पांतर्गत सक्षम प्राधिकारी यांनी पूर्वसंमती दिल्यावर निधी उपलब्धतेच्या अधीन राहून अनुदानाच्या रक्कमेचे डिजिटल टोकन शेतकऱ्यांच्या नावे तयार होईल आणि त्यांच्या नोंदणीकृत मोबाईल क्रमांक मधील app वर उपलब्ध करून दिले जाईल.

७) शेतकऱ्यांच्या P-CBDC वॉलेटमध्ये P-CBDC टोकन (Programmable Token) प्रकल्पांतर्गत विशिष्ट नियमांसह हस्तांतरित केले जातील. सदरील टोकनद्वारे लाभार्थ्यांने निवड केलेल्या घटकासाठीच आणि जिल्ह्यामध्ये शासन नोंदणीकृत व पंजाब नॅशनल बँकेच्या P-CBDC App मध्ये on-board झालेल्या विक्रेत्याकडून खरेदी करण्यासाठीच त्याचा वापर करता येईल. बँकेकडून अशा विक्रेत्यांना आर्थिक व्यवहारासाठी QR कोड उपलब्ध करून दिला जाईल.

८) लाभार्थी शेतकरी P-CBDC टोकन विक्रेत्याच्या P-CBDC वॉलेटमध्ये हस्तांतरित करण्यासाठी त्यांचा QR कोड स्कॅन करतील. त्यानंतर सदरील अनुदानाची अंदाजित रक्कम संबंधित विक्रेत्याच्या P-CBDC wallet मध्ये आभासी स्वरूपात जमा होईल. म्हणजेच अनुदान अदायगीची अंतिम प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत संबंधित विक्रेत्यास सदर रक्कम वापरासाठी उपलब्ध होणार नाही. ते डिजिटल टोकन BLOCK स्वरूपात राहिल.

९) लाभार्थी शेतकऱ्याला प्रकल्पातर्फे अनुदान रकमे इतकेच डिजिटल टोकन उपलब्ध करून दिले जाणार आहे. उदा. प्रकल्पांतर्गत अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती (SC/ST) प्रवर्गातील लाभार्थ्यांने ठिबक सिंचन घटकासाठी १.२० ०.६० मीटर अंतरासाठी ०.४० हेक्टर (१ एकर) क्षेत्रासाठी अर्ज केल्यास मार्गदर्शक सुचेनुसार मंजूर मापदंड रु ५७,२४१/- एवढा असून लाभार्थ्याला मापदंडाच्या ९०% म्हणजेच एकूण रु ५१,५१७/- इतके अनुदान देय आहे. सदर देय अनुदानाच्या रकमे एवढेच टोकन संबंधित शेतकऱ्याला P-CBDC द्वारे निर्माण केले जाईल.

१०) अनुदान रक्कम वगळता ठिबक सिंचन संचाच्या खरेदी किमती मधील उर्वरीत रकमेबाबतचा व्यवहार हा संबंधित शेतकरी व नोंदणीकृत विक्रेत्यांच्या दरम्यानची खाजगी बाब असून याबाबत भारतीय रिझर्व बँक, कृषि विभाग आणि पंजाब नॅशनल बँक यांची कोणतीही जबाबदारी या प्रती असणार नाही.

११) लाभार्थी शेतकऱ्यांने प्रकल्प घटकांतर्गत खरेदी केलेले ठिबक सिंचन संच बसवल्यावर (Installation) लाभार्थी प्रकल्पाच्या डीबीटी पोर्टलवर जाऊन खरेदीची देयके व अनुषंगिक कागदपत्रे अपलोड करतील.

१२) संबंधित क्षेत्रीय अधिकारी यांचे मार्फत सदर ठिबक सिंचन संचाची मोका तपासणी प्रचलित मार्गदर्शक सूचनांमध्ये नमूद केल्यानुसार करतील व त्याबाबतचा अहवाल आणि ठिबक सिंचन संच बसवल्याचे जिओ- टॅग केलेले फोटो प्रकल्पाच्या DBT App द्वारे घेऊन अपलोड करतील.

१३) प्रस्ताव निकषानुसार योग्य असल्यास लेखा अधिकारी (डेस्क ५) आणि संबंधित उपविभागीय कृषी अधिकारी (डेस्क ६) अनुदान अदायगीस अंतिम मंजूरी देतील.

१४) डेस्क ६ वरून अंतिम मंजूर करण्यात आलेल्या अनुदानाच्या रकमेनुसार तेवढ्याच रकमेचे प्रदान संबंधित विक्रेत्यास करणेबाबत वित्त विशेषज्ञ यांचेकडून संबंधित बँकेला सूचित केले जाईल.

१५) बँकस्तरावरून वित्त विशेषज्ञ यांच्याकडून कळविण्यात आलेली रक्कम संबंधित विक्रेत्याच्या P-CBDC वॉलेटमध्ये UNBLOCK केली जाईल आणि सदर रक्कम विक्रेत्याच्या वॉलेटमध्ये प्रत्यक्ष जमा होईल. त्यानंतर हि रक्कम विक्रेत्याला वापरास उपलब्ध होईल.

१७) पूर्वसंमतीवेळी निर्माण करण्यात आलेल्या डिजिटल टोकनची रक्कम हि एक अंदाजित किंमत असून प्रत्यक्षात लाभार्थी शेतकऱ्याने ठिबक सिंचन संच बसवून त्याची मोका तपासणी झाल्यानंतर मार्गदर्शक सूचनेनुसार देय होणारी रक्कम अंतिम असून तीच रक्कम संबंधित विक्रेत्याच्या CBDC वॉलेटमध्ये जमा करण्यात येईल.

१८) पूर्वसंमतीवेळी निर्माण करण्यात आलेल्या टोकनची रक्कम व प्रत्यक्षात अंतिम मंजूरी दिलेली रक्कम यामधील तफावत हि बाब संबंधित विक्रेता आणि शेतकरी यांच्या दरम्यानची खाजगी बाब असून त्यासाठी भारतीय रिझर्व बँक, कृषी विभाग आणि पंजाब नॅशनल बँक यांच्याशी संबंधित असणार नाही.

१९) प्रकल्पाकडून पूर्वसंमती दिल्यानंतर लाभार्थी शेतकऱ्याला डिजिटल टोकन हस्तांतरीत करण्यात आले अथवा त्याच्याकडून ते विक्रेत्याच्या CBDC वॉलेटमध्ये हस्तांतरित करण्यात आले, मात्र विहित मुदतीत प्रत्यक्ष मार्गदर्शक सूचनेनुसार काम पूर्ण करण्यात आले नाही तर BLOCK स्वरूपात असलेली अनुदानाची संपूर्ण रक्कम प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षाच्या बँक खात्यात वर्ग (Refund) केली जाईल.